

Zsidó vallás és kultúra 1

(BBN-HEB11-221, BBN-VAL11-131:4, BMA-VALD17-203.03,
BBV-202.04, BMVD-202.04)

Zsidó rítusok és zsinagógai liturgia (BBN-BIB-611)

7. Szimbólumok. A zsinagóga: építészete, elrendezése, berendezési tárgyai.

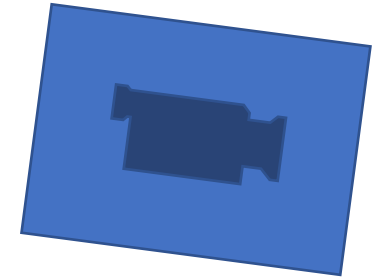
2022. 11. 02.

Biró Tamás

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék, biro.tamas@btk.elte.hu

Figyelem, felvétel indul!

- Azok is meghallgathatják, akik nem tudnak részt venni a szinkron előadáson.
- Előadás visszahallgatható a vizsgára való készülés során.
- Kérem, aki nem szeretne látszódni a felvételen, az állítsa le a videóját, halkítsa le a mikrofonját. Aki nem így tesz, az beleegyezik abba, hogy felvétel készül róla.

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

Weboldal: <http://hebraisztika.elte.hu/site/>

- Keleti nyelvek és kultúrák alapszak, hebraisztika szakirány (BA)
- Hebraisztika MA
- Hebraisztika-judaisztika PhD
- Minorok:
 - Judaisztika diszciplináris minor
 - Hebraisztika diszciplináris minor
 - Bibliatudomány diszciplináris minor.

Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Department of Assyriology and Hebrew
Eötvös Loránd University

Judaisztikai Kutatócsoport
MTA TK Kisebbségkutató Intézet
Centre of Jewish Studies
Center for Social Sciences, Institute for Minority Studies

1088 Budapest, Múzeum krt. 4/F | Tel.: +36 (1) 411-6749 | email: ahf@btk.elte.hu

- Nyitólap Main page
- Hírek News
- General Information
- Assziriológia Assyriology
- Hebraisztika Jewish Studies
- HebraWiki Project
- Munkatársak Faculty&Staff
- Órák Courses
- Könyvtár Library
- Kiadványok Publications
- Cikkek Articles
- Iráttár Archives
- Kutatás Ongoing research
- Hasznos linkek Links
- Volt hallgatók Alumni
- Szakdolgozatok Theses

Látogatók 2005. szept. 1. óta / Visitors since 01/sept/2005: 373217

Interjú a Lendület-pályázat nyertesével: Niederreiter Zoltánnal

Praktikus dolgok:

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2022-jiddiskajt1/>
<http://birot.web.elte.hu/jiddiskajt/> *(a félév végéig)*
- Teams csoport: *Crs 22-23-1 BBN-HEB11-221 01 Zsidó vallás és kultúra 1.*
- Biró Tamás: biro.tamas@btk.elte.hu, birot@or-zse.hu
- Fogadóóra: *emailés egyeztetés alapján*
- Pótóra, ha sok óra elmaradna.

Kérdések az eddigiekkel kapcsolatban?

Öltözködés és kegytárgyak: összefoglalás

Összefoglalás:

mai tipikus hagyományos askenázi közösségekben

(néhány cellában néhány kivételtől, részletkérdéstől eltekintünk)

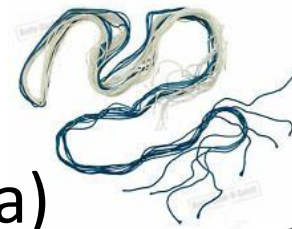
	HOL?	NAPI CIKLUS	ÉVES CIKLUS	ÉLET CIKLUSA	
	<i>talit katan</i>	mindenhol	nappal	mindig	gyerekkortól
	<i>talit gadol</i>	zsinagóga	reggeli ima	mindig	esküvőtől
	<i>tefillin</i>	zsinagóga	reggeli ima	hétköznap	bar micvótól
	<i>férfi fejfedés</i>	mindenhol	mindig	mindig	gyerekkortól
	<i>női fejfedés</i>	mindenhol	mindig	mindig	esküvőtől

Összefoglalás: tórai, rabbinikus vagy minhág?

- Tfillin kézre és fejre

- Cicesz (szemlélőrojt a ruhán, ha van négy sarka)

- Férjezett nő fejfedése

- Tálesz (kicsi és nagy: van négy sarka)

- Cnieszdik (a cniesznek megfelelő) öltözködés

- Kipa / kapedli / sábeszdekli / jarmulka, vagy más férfi fejfedő

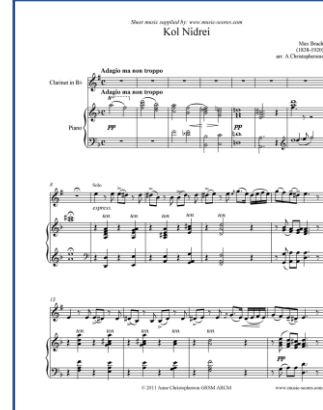
Az esztétikai érték

- Hiddur micva: a micva megcselekvésének megszépítése. Az esztétikai érték vallási értéké válik.

→ iparművészeti, zenei stb. esztétikum.

4. félév

- A liturgia megszépítése → kántorművészet.
- Iparművészet: díszes kiddus-serlegek, havdala-fűszertartók, a zsinagóga berendezési tárgyai (ld. a következő órán) stb. stb.

Nők és a parancsolatok

A hagyományos vallási rendszerben „csökkentetten jogképes” személyek

Ha nem (teljesen) jogképes, nem is kötelezett (bizonyos) micvákra.

- Kiskorúak:

lányok 12, fiúk 13 éves korig. De micvagyakorlás nevelési célzattal.

- Rabszolgák: „héber rabszolgák” vs. „kánaánita rabszolgák”

- „Siketnémák és bolondok”

- Nők

Aki nem kötelezett egy micvára...

Vajon ...

- ... ha valaki nem kötelezett egy parancsolat teljesítésére, akkor attól még teljesítheti azt? Szabad neki, vagy meg van neki tiltva?
- ... a parancsolat teljesítésének számít, ha valaki úgy cselekszi meg a micvát, hogy az rá nem vonatkozik?
- ... mi ér többet: ha valaki azért cselekszi meg a parancsolatot, mert arra kötelezve van, vagy ha önkéntes döntésként cselekszi azt meg?

Például: *Nőknek tilos tfillint rakniuk? Szabad, de nem ér semmit? Szabad, és vallási érdem?*

Aki nem kötelezett egy micvára...

Vajon ...

- ... ha valaki nem kötelezett egy parancsolat teljesítésére, akkor attól még teljesítheti azt? Szabad neki, vagy meg van neki tiltva?
- ... a parancsolat teljesítésének számít, ha valaki úgy cselekszi meg a micvát, hogy az rá nem vonatkozik?
- ... mi ér többet: ha valaki azért cselekszi meg a parancsolatot, mert arra kötelezve van, vagy ha önkéntes döntésként cselekszi azt meg?

Szemponatok: a hagyományos rabbinikus zsidóság szerint (1) *parancsolat teljesítése azért érdem, mert Isten szándékát teljesítjük*; (2) *a bevett gyakorlat (minhág) kvázi törvényként kötelez, megváltoztatása nehéz (indoklást igényel)*; (3) *egyéni érzések ritkán számítanak.*

Például: *Nőknek tilos tfillint rakniuk? Szabad, de nem ér semmit? Szabad, és vallási érdem?*

A nők vallási funkciói

- Időhöz kötött pozitív (cselekvő) parancsolatok alól felmentve.

Például: napi standard imák, tfillin, cicesz, talesz...

De pl. pészahi kovászos fogyasztása nem cselekvő, jótekonyság nem időhöz kötött.

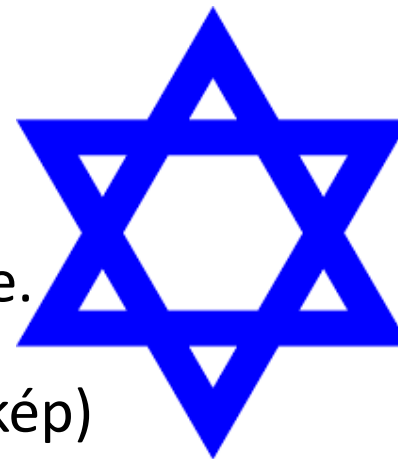
- A három tipikusan női micva: („ChaNaH” = *chala, nida, hadlakat nerot*)
hala vétele, mikvében merítkezés, szombati és ünnepi gyertyagyújtás.
- Ros hodes (újhold) mint női ünnep.
- Hagyományos női funkciók: család, háztartás, gyermeknevelés.
- Modern fejlemények ← *a vallás fogalmának átalakulása a modern korban*
→ *a nők megjelenése a szakrális térben.*

Egy kicsit felvezetés a
következő témához is:
a zsinagóga belső tere

Szimbólumok

A zsidóságot jelképező szimbólumok

- Dávid-csillag: *magen David* מַגֵּן דָּוִד 'Dávid pajzsa'
Középkor óta zsidók jelképe. Nincs vallási jelentősége.
- Menóra: hétágú gyertyatartó (római kor óta jelkép)

↔ hanukija / hanukkai menóra: 8+1 ágú

© Can Stock Photo - csp1380052

a szentélybeli hétkarú menóra másolata

Zsidó szimbólumok

- Izrael Állam zászlója és címere

(vö. tálesz csíkjai + cicesz eredeti kék színe, „tekhélet”)

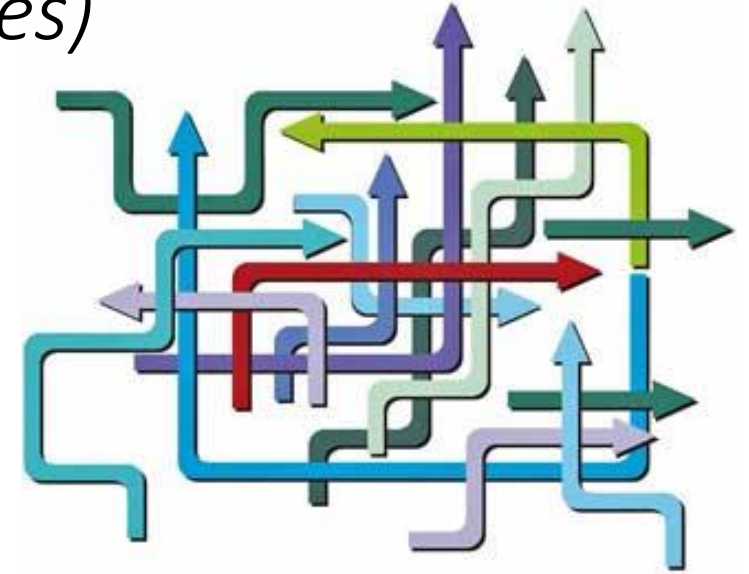
- Temető: kohanita kéz és levita korsó

A szakralis tér fogalma

A vallás mint rendszer *(ismétlés)*

- A vallás, mint „komplex rendszer”: pl.
 - Történeti *narratívák* (pl. mítoszok) és a *világkép* elemei (például istenek, démonok...) adják egyes *rítusok* „értelmét”, magyarázatát.
 - Etikai **normák** és vallási **törvények** eredetéről szóló *narratívák*.
 - **Szagrális épületek** és **szagrális tárgyak** *rítusok*ban betöltött szerepe.
 - **Szagrális művészetek** a mitológiai *narratívák*ból veszik a tárgyukat.
 - *A vallási specialisták* (papok, sámánok, stb.) mint a **normák** és *rítusok* szakemberei, akik egyúttal vezetik a *vallási közösségeket*

A „szent idő” és a „szent tér”

- Eliade (*A szent és a profán*, 1957): a **tér** és az **idő** inhomogenitása
- Speciális idők, **amikor** „megnyilatkozik a Szent”

- **Amikor** speciálisan kell viselkedni. Avagy **amikor** speciális **élményt lehet szerezni**.

Egyszeri történelmi alkalom?
Életeseményhez köthető?
Naptári ciklushoz köthető?

A szent idő, mint a rítus **elkülönített** időpontja → ünnepek, stb.
amikor speciálisan kell viselkedni.

- Teofánia a mitológiában/narratívában:

pl. Exod 19, 10. Az Úr pedig monda Mózesnek: Eredj el a néphez és **szenteld** meg őket **ma**, meg **holnap** és hogy mossák ki az ő ruháikat;
11. És legyenek készek harmadnapra; mert **harmadnapon** leszáll az Úr az egész nép szeme láttára a Sinai hegyre.

elhatárolt időben
speciális élmény és
speciális viselkedés

itt &
most

- A naptárban: péntek / szombat / vasárnap; újév; ...
- A rítus időpontja: tipikusan az ünnepek. *Ld. jövő félévben.*

A „szent idő” és a „szent tér”

- Eliade (*A szent és a profán*, 1957): a **tér** és az **idő** inhomogenitása

- Speciális terek, **ahol** „megnyilatkozik a Szent”

- **Ahol** speciálisan kell viselkedni. Avagy **ahol** speciális **élményt lehet szerezni**.

Természetes hely vagy épített hely?

A szent tér, mint a rítus **elkülönített** helyszíne → szentélyek, templomok, stb., ahol speciálisan kell viselkedni.

- Teofánia a mitológiában/narratívában:

pl. Exod 3, 4. *És látá az Úr, hogy oda méne megnézni, és szólítá őt Isten a csipkebokorból, mondván: Mózes, Mózes. Ez pedig monda: Ímhol vagyok.*

5. *És monda: Ne jöjj ide közel, oldd le a te saruidat lábaidról; mert a hely, amelyen állasz, **szent föld**.*

elhatárolt térben
speciális élmény és
speciális viselkedés

itt &

most

- Földrajzban: Izrael földje (Szentföld); Jeruzsálem; Himalája...
- A rítus helyszíne: szentélyek, templomok, zsinagógák; Kotel; Mekka...

Kultuszhelyek: *szempontok az elemzésükhöz*

- Templomok, zsinagógák, szentélyek, jósdák... Siratófal, Kába-kő...
- Rítusokra kijelölt szakrális helyek/terek (vö. Eliade-féle *szent tér*).
Ex. 25:8: „És készítsenek nékem **szent** hajlékot, hogy ő közöttük lakozzam.”

	Természetes hely	(pl. egy szent hegy, pl. <i>Morija</i>)
<i>vagy</i>	épített hely	(pl. Szentély) ?

 - Szükség van-e a szakrális hely felavatására?
Deszakralizálható és reszakralizálható-e?

	Egyedi hely	(pl. <i>a</i> zsidó Szentély)
<i>vagy</i>	tetszőlegesen ismétélhető	(pl. zsinagógák) ?

 - Kizárólagosan ott végezhető el a kultusz, vagy máshol is?

A zsinagóga mint szakrális tér a zsidóságban

- Milyen kérdéseket tehetünk fel, hogy megértsük a *zsinagóga* fogalmát?
 - Mi a zsinagóga **meghatározása**?
 - Mitől válik egy tér zsinagógává? Megszűnhet a szakrális státusza? (Időben mettől meddig?)
 - Hol kezdődik, hol végződik térben? Például szakrális tér-e a zsinagóga előtere, udvara?
 - Mi a tér belső **struktúrája**?
 - Van-e hierarchia, „szentebb” és „kevésbé szent” tér? Tükrözi ez a vallás más aspektusát?
 - Különböző korokban, különböző irányzatokban, földrajzilag változik-e a struktúra?
 - Mi a zsinagóga (*pl. rituális, közösségi stb.*) **funkciója**?
 - Milyen tevékenységek zajlanak a szakrális térben?
 - Ezeket a tevékenységeket máshol is lehet végezni?
 - Hogy viszonyul a **hívő** a zsinagógához?
 - Mit érez a hívő, ha belép a szakrális térbe? Hogyan gondol rá?

A zsinagóga eredete, építészete

Az első / salamoni templomtól a zsinagógáig

– párhuzamok és különbségek –

- Salamoni templom leírása: *1Kir* 6-8, *2Krón* 2-4
menóra, oltár, parokhet, kaporet...
- Zsinagóga „átveszi” a jeruzsálemi szentély „helyét”, i. e. 586 / i. sz. 70 után.
- Számos újkori zsinagóga mint a jeruzsálemi szentély mása (ld. a következő diát).
- Elnevezések: zsinagóga / sul / stibl / templom / synagoge /
bét kneszet ('gyülekezés háza') / *bét tefila* (imaház) / *bét midrás* (tanház)
- Kohén/kohanita, levita, jisrael. Düchenolás = kohanita áldás.

Építészet: a zsinagógák mint szentélyek

A jeruzsálemi szentély és az amszterdami portugál zsinagóga (1675)

Építészet: a zsinagógák mint szentélyek

A Dohány utcai zsinagóga (1859)

„És készítetek számomra szentélyt,
hogy közöttük lakozzam” (Exod 25,8)

újpesti zsinagóga

Talmudi források

- Rabbi Simon ben Jochaj mondta: Nézd, milyen kedveltek Izrael (fiai) Isten előtt: bárhova is száműzettek, a *sekhina* (isteni jelenlét) velük van. (...) Babilóniába száműzettek, és a *sekhina* velük van. (...)

Babilóniában hol? Abaje azt mondta: Hucal zsinagógájában és a nehárdeai (...) zsinagógában.

Kis szentély leszek a számukra [azokban az országokban, ahova elmennek] (Ezékiel 11,16) – Rabbi Jichak mondta: Ez a [vers a] babilóniai zsinagógákra és tanházakra vonatkozik. És Rabbi Elazar azt mondta: ez a vers mesterünknek [Ravnak] a házára vonatkozik. (Babilóniai Talmud, *Megila* 29a)

- Rés Lákis mondta: Akinek van zsinagóga a városában, de nem jár oda imádkozni, azt rossz szomszédnak nevezik. (bTalmud *Berakhot* 8a)

Maimonides (r. Mose ben Maimon, Rambam):

Misne Tora

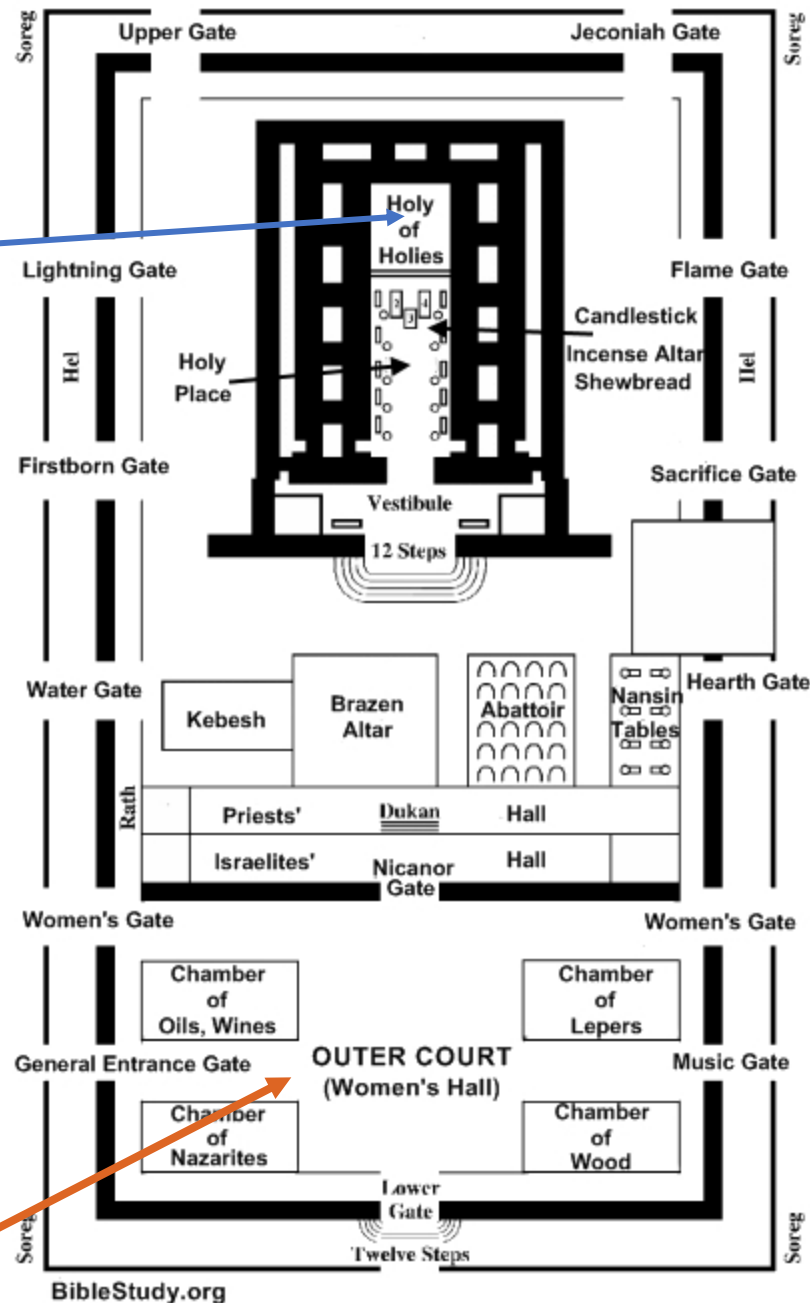
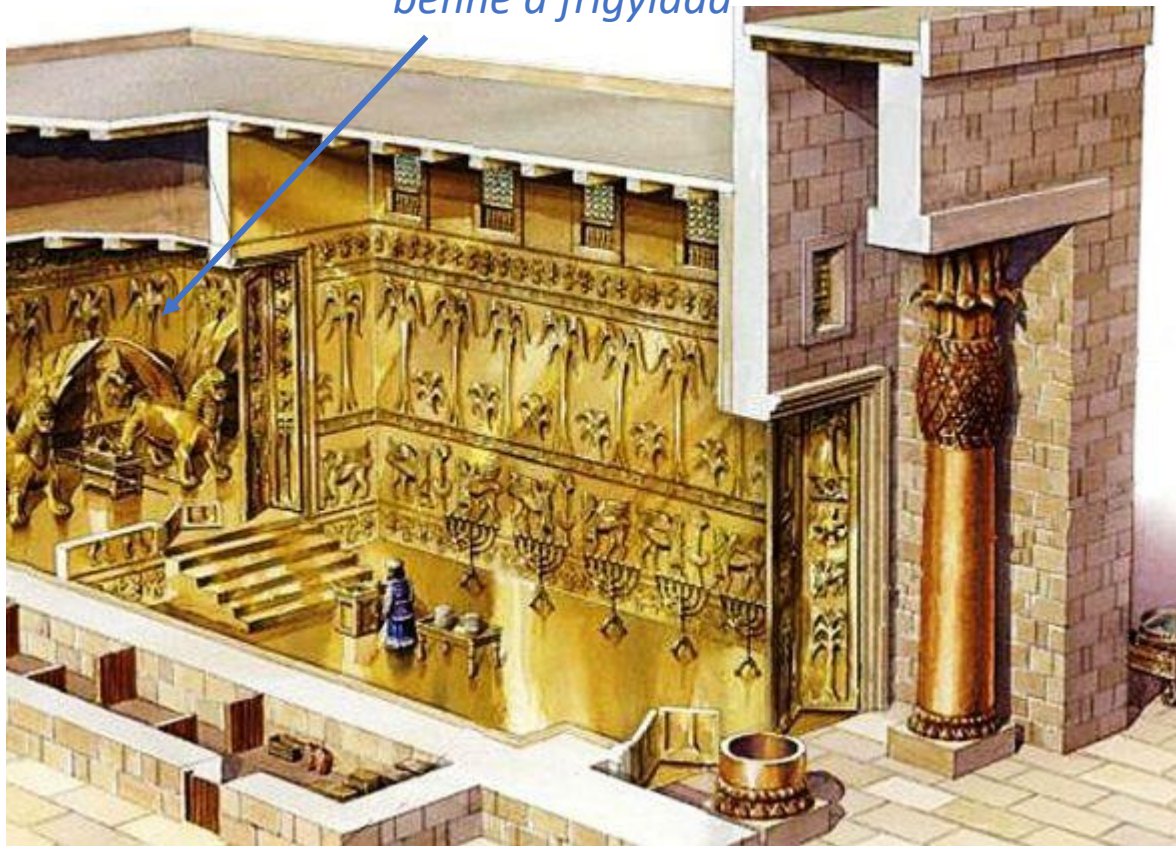
(törvénygyűjtemény, 12. század)

Minden település, ahol lakik tíz zsidó, köteles előkészíteni egy helyet, ahol összegyűlnek imádkozni minden imaidőben – ezt nevezik *bet kneszet*-nek. A város lakói kényszeríthetik egymást a zsinagóga építésére és hogy vegyenek maguknak egy tekercs Tórát, *Neviimet* és *Ktuvimot*. (*Ima szabályai [Hilkhot Tefila]* 11:1)

A zsinagóga belső elrendezése

A jeruzsálemi szentély belseje

*Szentek szentély,
benne a frigyláda*

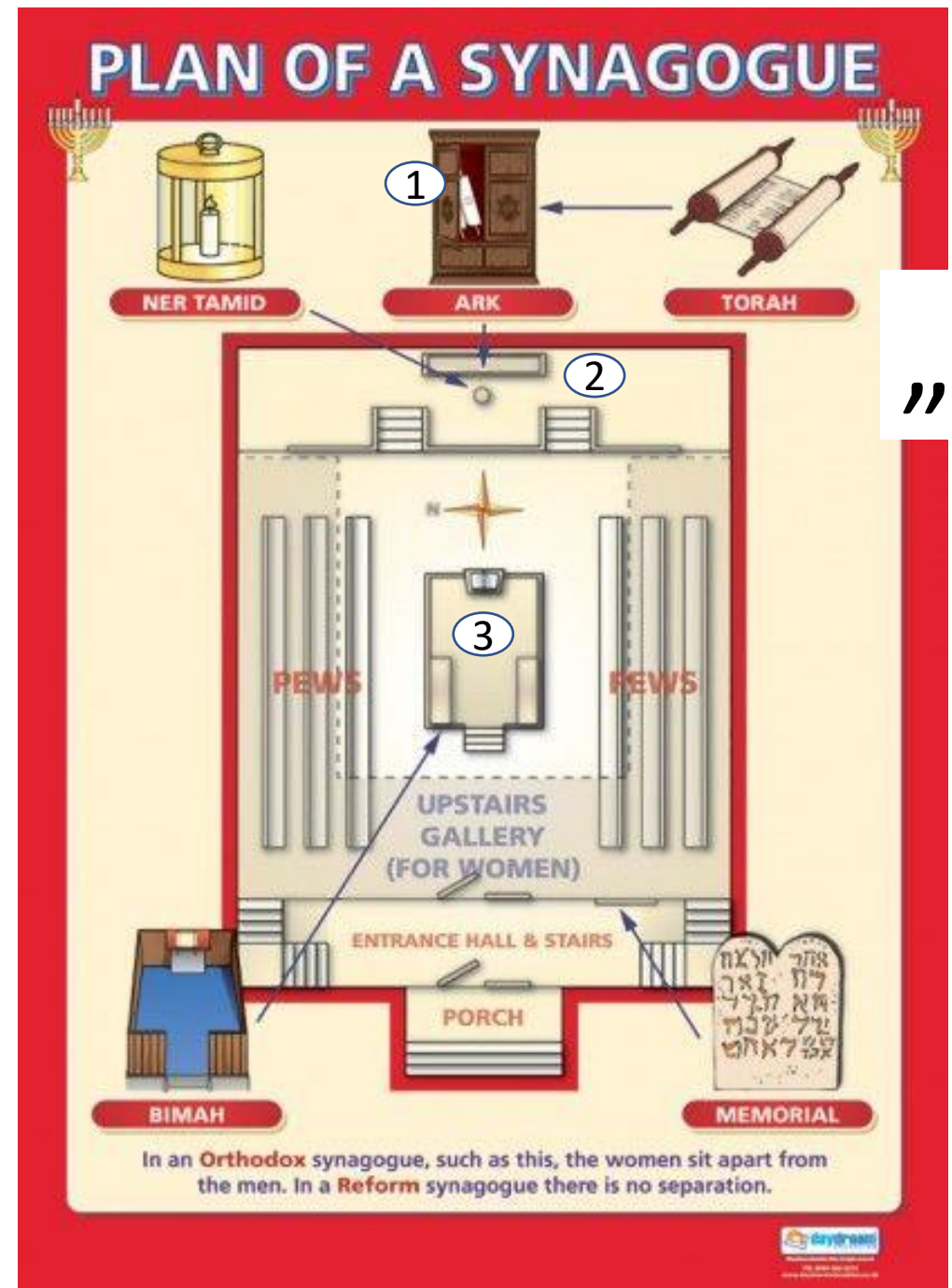
K

a nők udvara (ezrat nasim)

A zsinagóga belső tere és berendezési tárgyai

- Tájolás: „kelet” *mizrah* מזרח
Jeruzsálem felé (elvileg)
- Három fókuszpont:
 1. tóraszekrény/frigyszekrény,
 2. előimádkozó állványa,
 3. tóraolvasó emelvény és asztal.
- Női karzat (*ezrat nasim*),
de legalább *mehica* ('elválasztás')

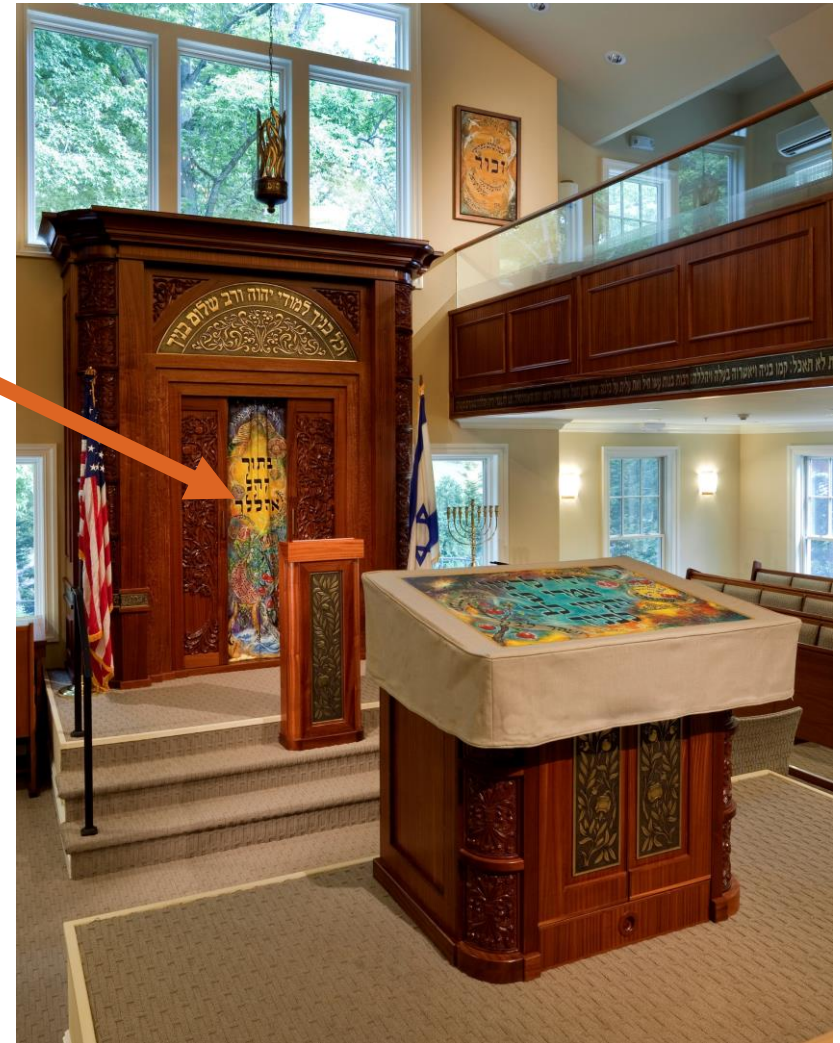
A zsinagóga belső tere

- Kisebb és nagyobb belső terek

frigyszekrény / tóraszekrény / aron ha-kodes
a „keleti” falon

a rabbi
pulpitusa

ezrat nasim / női karzat

A zsinagóga belső tere

- Kisebb és nagyobb belső terek

*A wormsi zsinagóga
(Németország) belső tere:
eredetileg 1034-ben
építették, de azóta többször
is elpusztult, és különböző
stílusokban újraépítették.*

A zsinagóga belső tere

- Kisebb és nagyobb belső terek

A Dohány utcai zsinagóga (1859) Európa legnagyobb működő zsinagógája. A földszinten 1492 férfi ülés, a női karzaton pedig (két oldalon két emeleten) 1472 ülés található.

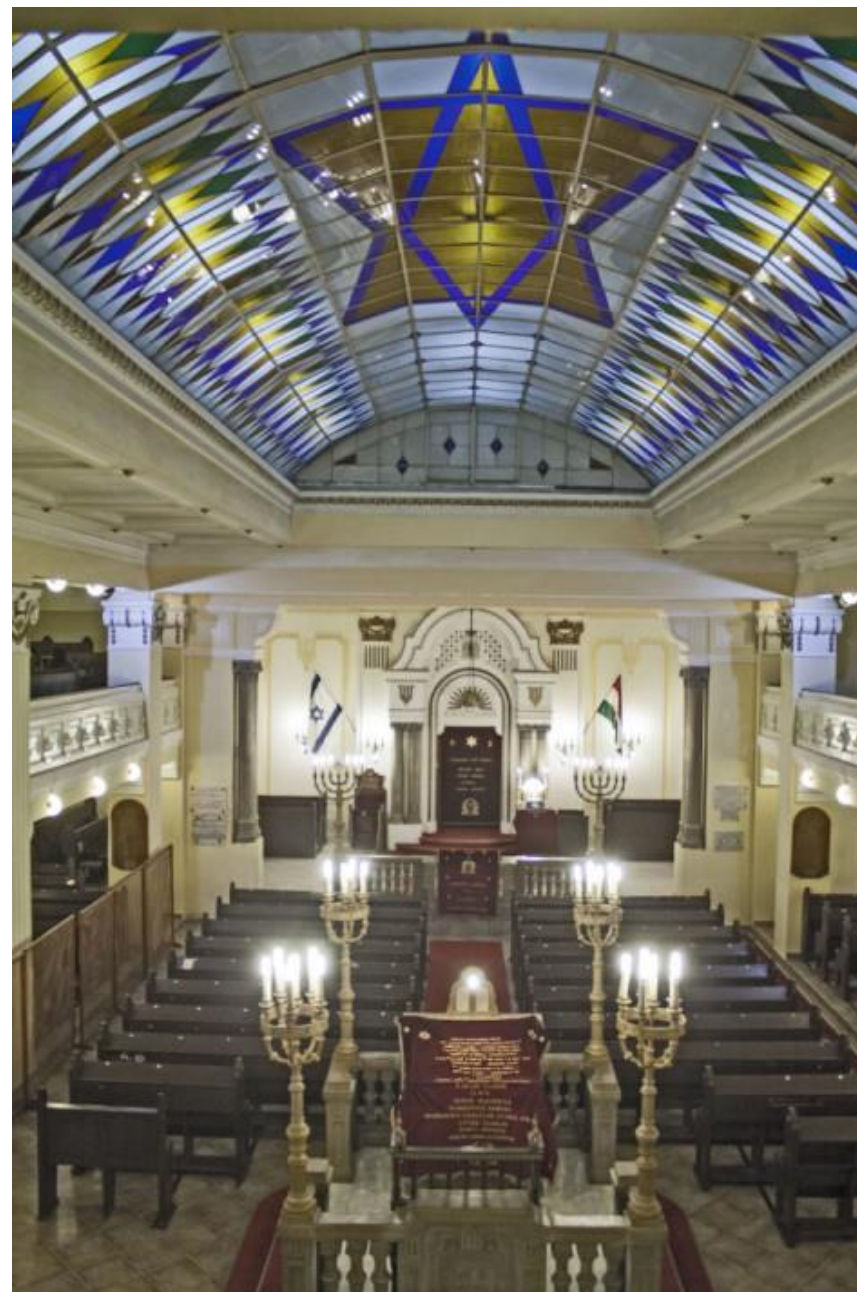
Forrás: http://www.dohany-zsinagoga.hu/?page_id=17

A zsinagóga belső tere

- Kisebb és nagyobb belső terek

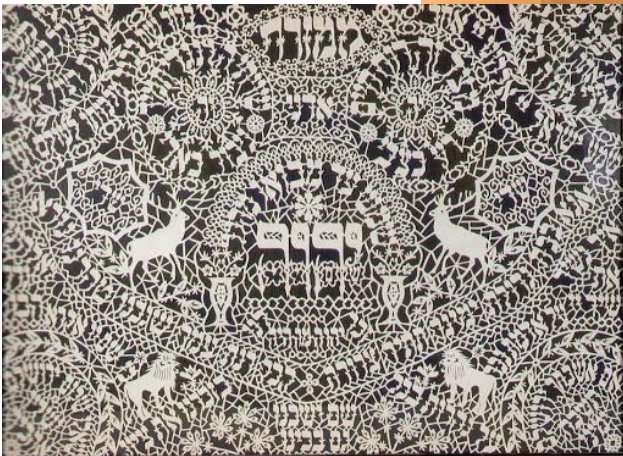
*A Hegedűs Gyula utcai zsinagóga (1911/1927):
egy bérház beépített udvarából alakították ki.
20. századi konzervatív neológia: a tóraolvasó
emelvény visszakerül középre.*

Forrás: <http://www.zsinagogak.hu/index.php/hegedus-gyula-utca/>

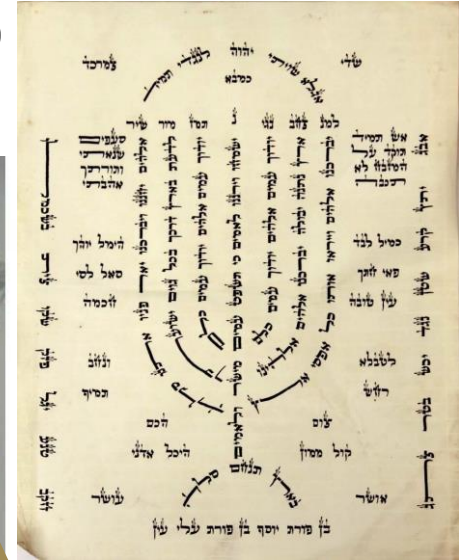
Táblák

Mizrah-tábla a „keleti” falon

Sivíti-tábla az előimádkozó előtt

לְשׁוֹיִתִּי יְהוָה לְנִגְדֵי תָמִיד (Zsolt 16,8)
„Az Örökkévalót mindig magam előtt tartottam” (IMIT)
„Az Úrra néztem szüntelen” (Károli)
„Az ÚRra tekintek szüntelen” (RÚF)

Hetizsakasz és további fontos liturgiai információk

Emléktáblák

Emléktáblák a zsinagóga előterében
 jarcajtkor (halálozási évfordulón)
 meggyűjtható emlékmécsesekkel

Prof. Schweitzer József
 emléktáblája a Rabbiképző
 tanzsinagógájában

Politikai vitát kiváltó emléktábla a
 felújított kecskeméti imateremben
 (2020)

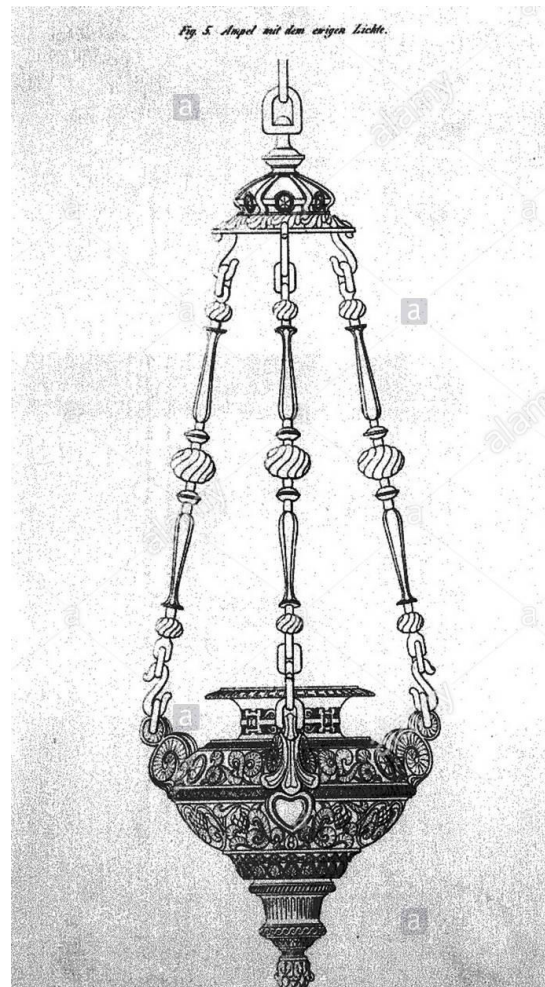

A Ferenc József idején
 megnyitott zsinagóga
 Meranóban (ma Olaszország)

Az örökmécses / *ner tamid* נֵר תָּמִיד

A frigyszekrény előtt lóg a plafonról.

Az ima három fókuszpontja

- Tóraszekrény / frigyszekrény
- Az előimádkozó állványa: *amud / omed*
- Tóraolvasó emelvény *bima*
és (vagy csak) asztal
 - Középen vagy elől?
 - Magasítva és körbekerítve
(ha lehet)

Biró Tamás, A neológ és a református szakrális tér átalakulása a 19. században: Egy strukturális-összehasonlító vallástörténeti ujjgyakorlat. In: Oláh János és Zima András (szerk.), *Schöner Alfréd hetven éves – Essays in Honor of Alfred Schöner*. Budapest: Gabbiano Print Kft., 2018, pp. 67-83.
http://birot.web.elte.hu/files/Biro-Schoner_A-Festschrift-preprint.pdf

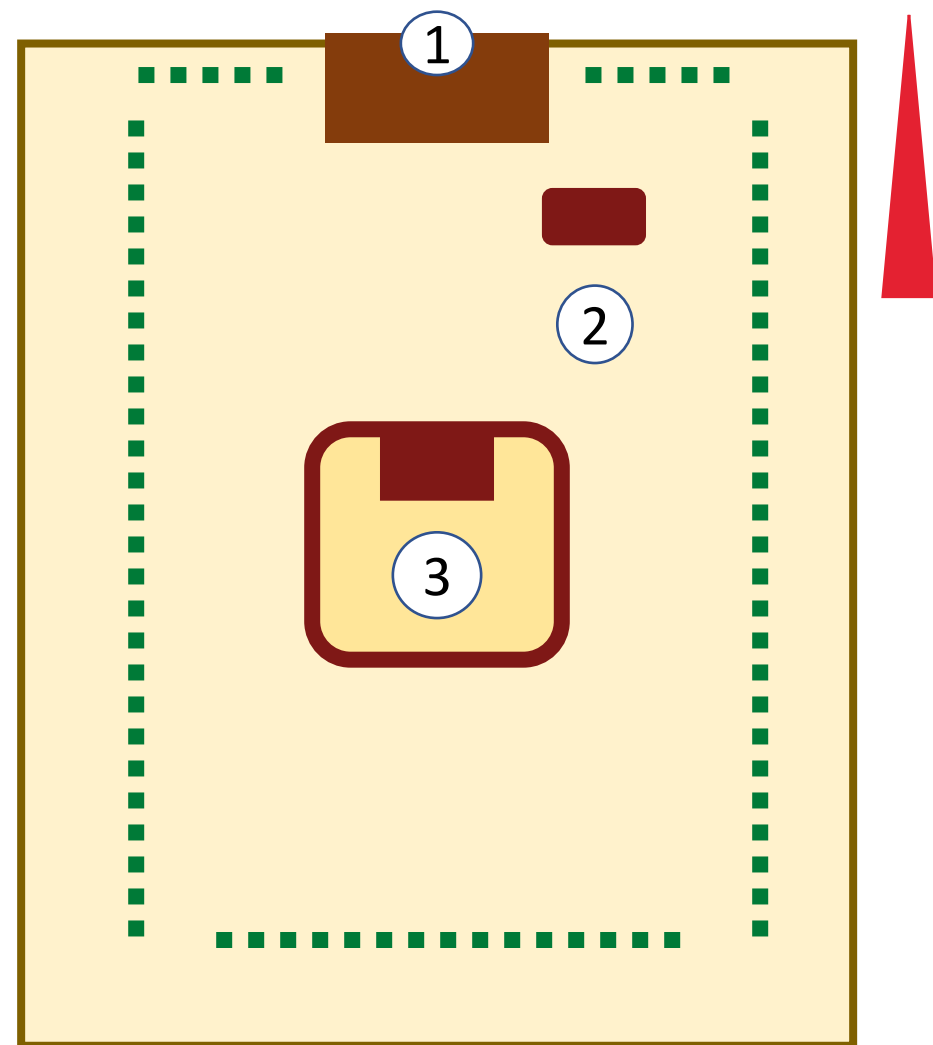
A zsinagóga belső elrendezése (alapképlet)

mizrah
„kelet”

Hagyományos: középkori és kora újkori zsinagógák, nem askenázi közösségek, stb.

1. Frigyszekrény
2. Omed: előimádkozó állványa
3. Bima: tóraolvasó emelvény és asztal

■ ■ ■ ■ székek vagy padsor

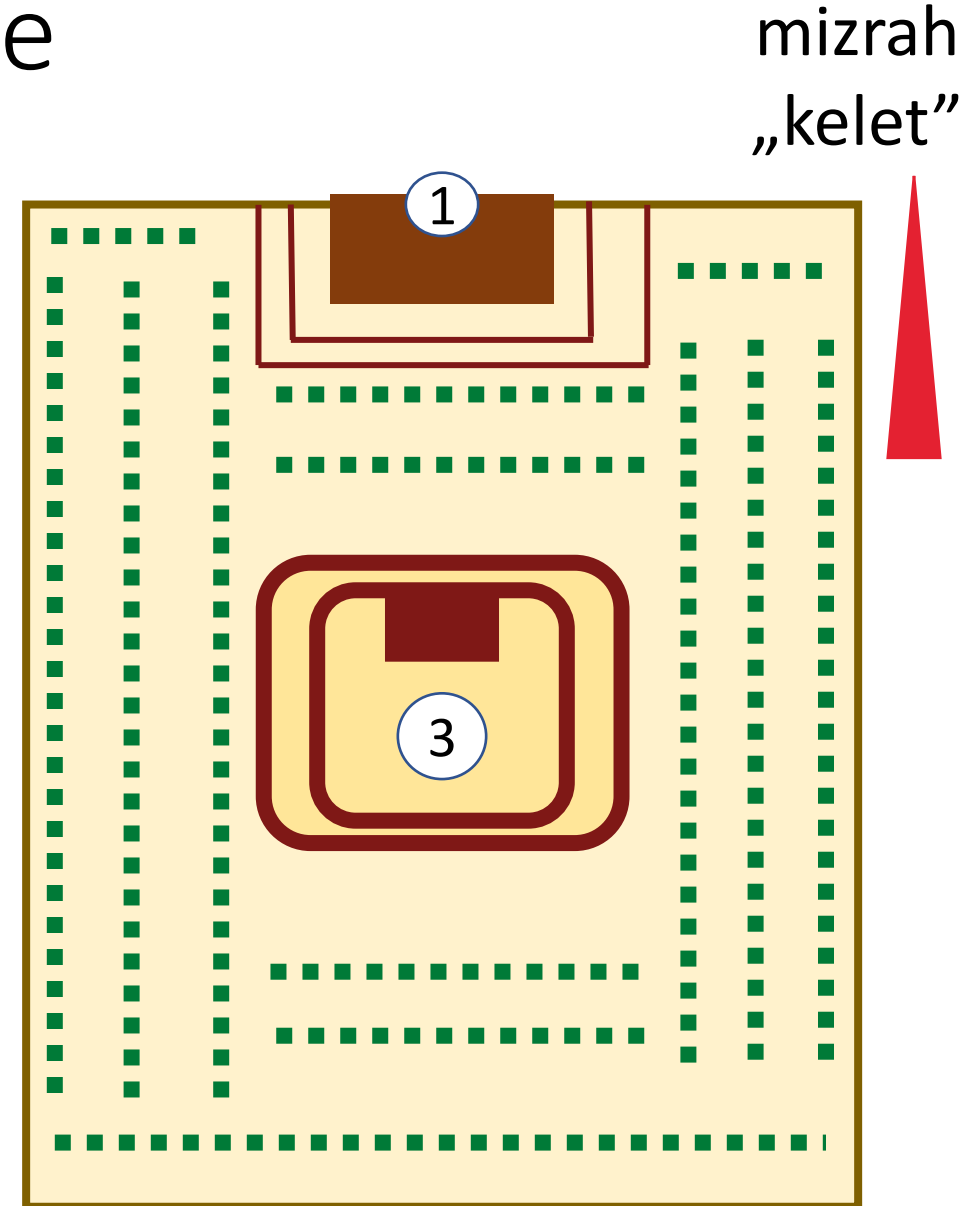

A zsinagóga belső elrendezése

Hagyományos: középkori és kora újkori zsinagógák, nem askenázi közösségek, stb.

1. Frigyszekrény emelvényen áll
2. Omed: előimádkozó állványa
3. Bima: tóraolvasó emelvény és asztal

■ ■ ■ ■ székek vagy padsor

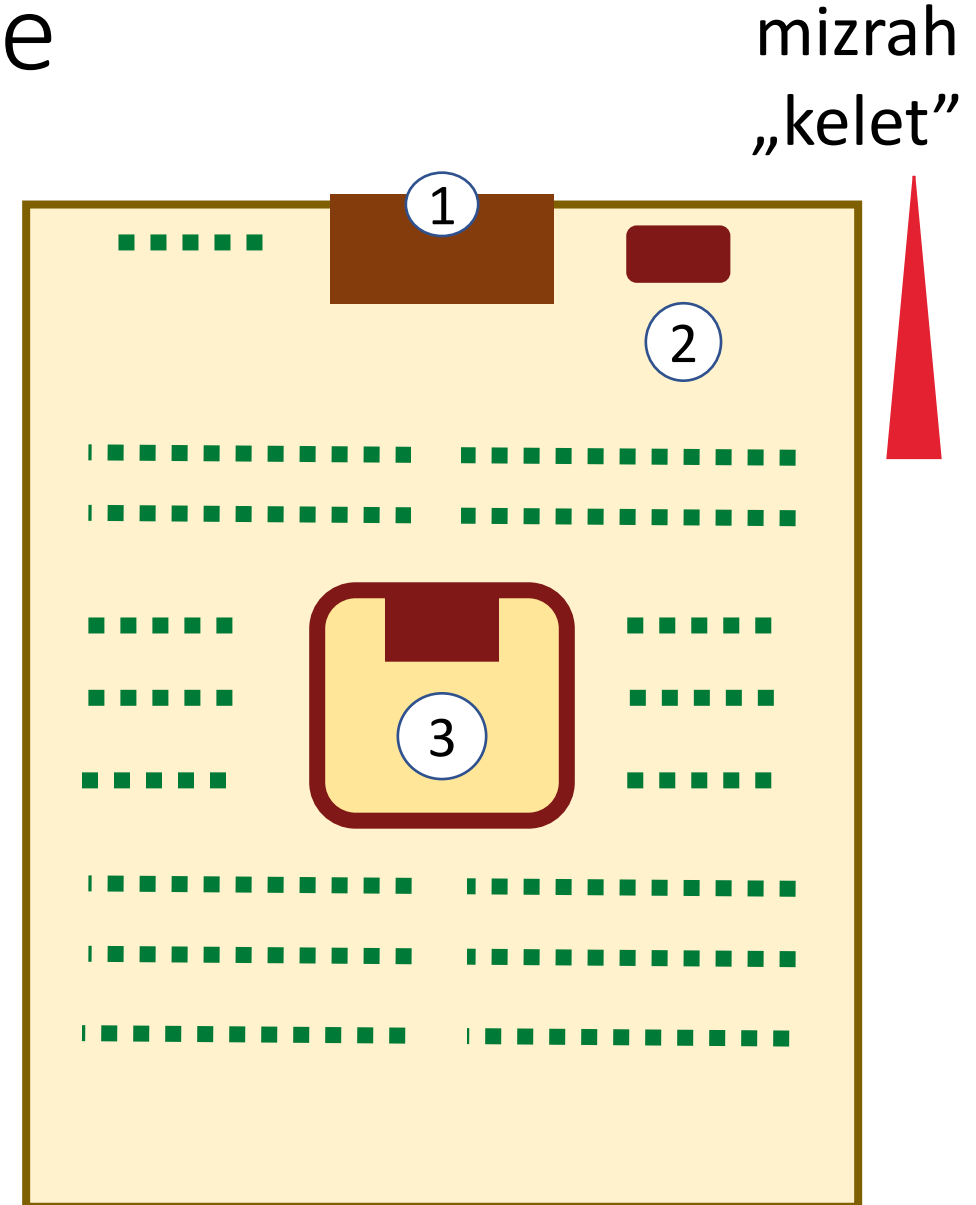

A zsinagóga belső elrendezése

Újkori hagyományos zsinagóga.

1. Frigyszekrény (gyakran emelvényen)
2. Omed: előimádkozó állványa
3. Bima: tóraolvasó emelvény és asztal

■ ■ ■ ■ székek vagy padsor

A zsinagóga belső elrendezése

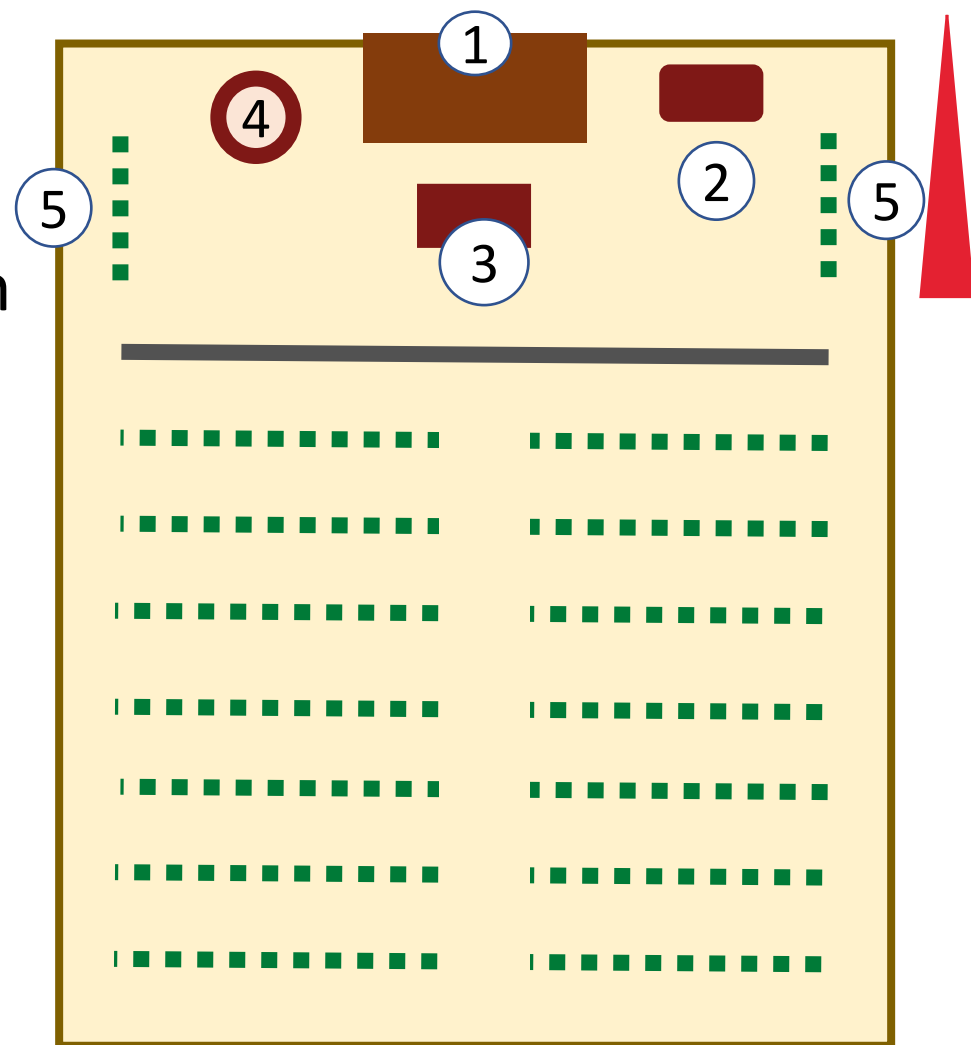
mizrah
„kelet”

19. századi neológ zsinagóga.

1. Frigyszekrény és az elülső tér emelvényen
2. Omed: előimádkozó állványa
3. Bima: tóraolvasó emelvény és asztal
4. A rabbi széke
5. Elöljárók padjai

■ ■ ■ ■ székek vagy padsor

+ kórus
+ orgona

A zsinagóga belső elrendezése

A neológia újításai a 19. században:

- Emelvény („színpad”) elöl: frigyszekrény, a rabbi széke, előljárók padjai, pulpitus a *dróséhoz* (prédikációhoz) stb.
- A **tóraolvasó asztal előre** kerül erre az emelvényre.
- Orgona: (vegyes)kórus és orgonazene.
- A rabbik „papi ornátust” öltenek fel.
- Esketés (hüppe / huppa / esküvői baldachin) a zsinagógán belül.
- Tornyos épület.

Dohány utcai zsinagóga, 1859

http://magyarzsido.hu/index.php?option=com_catalogue&view=detail&id=48&Itemid=20

Dohány utcai zsinagóga, 1859

<http://www.dohany-zsinagoga.hu/wp-content/uploads/2015/06/wDSC01074.jpg>

https://hu.wikipedia.org/wiki/Doh%C3%A1ny_utcai_zsinag%C3%B3ga#/media/File:Budapest_Zsinagoga.png

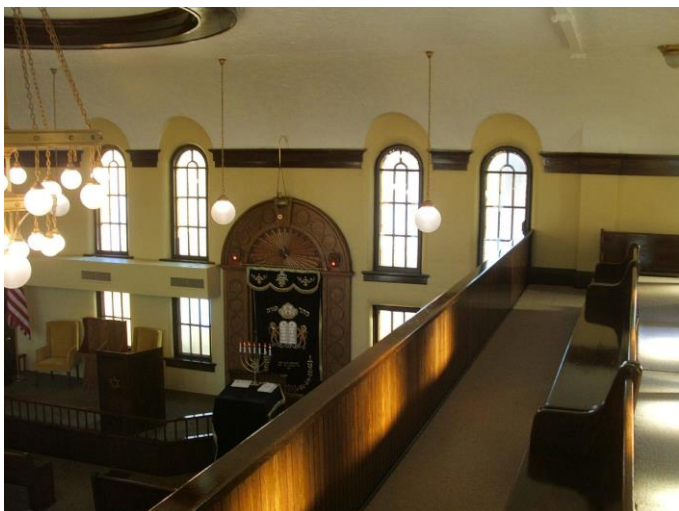
http://www.dohany-zsinagoga.hu/?page_id=22

https://hu.wikipedia.org/wiki/Doh%C3%A1ny_utcai_zsinag%C3%B3ga#/media/File:Synagogue-Budapest.jpg

A női karzat / *ezrat nasim* עֲזָרַת נְשִׁים

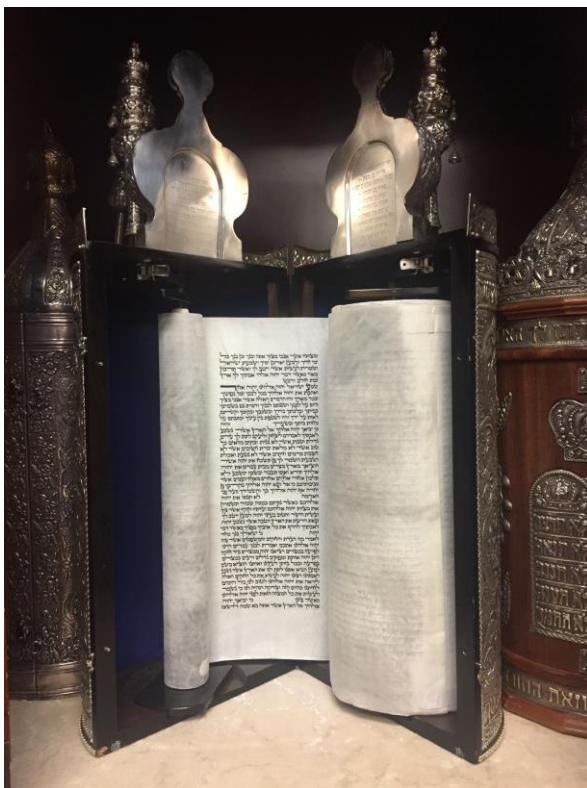
- *Ezrat nasim* עֲזָרַת נְשִׁים:
 - Jeruzsálemi szentélyben a külső udvar („*nők udvara*”): nők eddig jöhettek.
 - Zsinagógában: karzat vagy térben más módon elválasztott női szekció.
- *Mehica* מְהִיצָה (‘elválasztás’):
Pl. függöny, vasrács, üveg, gyékényfonat. Minél ortodoxabb, annál sűrűbb.
- Hagyományosan (más vallásokban is) nemek szerinti szegregáció.
- Hagyományos közösségekben csak kevés nő / ritkán mennek zsinagógába.
- Középkori zsinagógákban pl. nők a szomszédos teremben, kis ablakkal.
- Modernebb közösségekben nincs. Vagy: jobb oldalon férfiak, bal oldalon nők.

A nõi karzat / ezrat nasim עֲזֵרַת נָשִׁים

A zsinagóga belső tere és berendezési tárgyai

- ablak
- aron ha-kodes (tóraszekrény)
- mizrah (keleti fal)
- mizrah-tábla
- szefer Tora (tóratekercs)
- parokhet (függöny)
/ kaporet (drapéria)
- ner tamid (örökmécses)
- amud / omed (előimádkozó állványa)
- siviti-tábla az előimádkozó előtt
- ülőhelyek
- bima (dobogó)
- ezrat nasim (női karzat), mehica
- menóra
- kijor (kézmosó) és kancsó
- kupa: jótékonyági persely
- hüpe (huppa / esküvői baldachin)
– udvaron

A tóratekercs

A tóratekercs: *széfer-tora* סֵפֶר תּוֹרָה

• Széfer (סֵפֶר): két rúd ↔ megilla (מְגִלָּה): egy rúd (ld. a korábbi dián)

• Pergamen (קְלָף *k'laf*) + éc hajim ('életfa': két farúd, melyre feltekerik)

• Tóra-mutató / jad ('kéz')

Tóramutató a Magyar Zsidó Múzeum gyűjteményéből:

<http://collections.milev.hu/exhibits/show/milev100/8>

A tóratekercs: *széfer-tora* סֵפֶר תּוֹרָה

- A Tóra felemelése (*hagbaha*), feltekerceselése (*gelila*) és felöltöztetése

משה ברא יצוה נלד אמת ונעט ובעל געזען, ג' אדר תר"ע ל' פ' יגדל בהרה-וילהובה ולמעשים טובים יברכ' יי וישמרך וישם לך שלום. אמר.
Wille-Marcel Joseph got. c. 1911. Antwerp. Belgium.

A tóratekercs: *széfer-tora* סֵפֶר תּוֹרָה

- A Tóra felemelése, összekötözése és felöltöztetése
- *Gartel / Wimpel*: szalag
- *Mantel*: köpeny

A tóratekercs: *széfer-tora* סֵפֶר תּוֹרָה

- A Tóra felöltöztetésének lépései
(vö. a főpap ruházatával)

1. Mantel / köpeny

2. Jad / mutató

3. Vért vagy pajzs

4. a. Korona

b. Rimon

(‘granatalma’)

2. jad / tóramutató

3. tóravért / -pajzs

4. rimonpár

4. korona

A tóratekercs: *széfer-tora* סֵפֶר תּוֹרָה

- Javasolt irodalom: Buda Zsófia, „Zsidó iparművészet – liturgikus tárgyak”, in: Dezső Tamas (szerk.), *Ókori és keleti művészet* (ELTE digitalis jegyzet, 2006), http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okor-kelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=589.html.
- Tórákorona, rimonpár, tóravért és tóramutatók a Magyar Zsidó Múzeumból.

A tóratekercs: *széfer-tora* סֵפֶר תּוֹרָה

- Javasolt irodalom: Buda Zsófia, „Zsidó iparművészet – textilek”, in: Dezső Tamas (szerk.), *Ókori és keleti művészet* (ELTE digitalis jegyzet, 2006), http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okor-kelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=580.html.
- Parokhet, kapporet, Wimpel és Mantel (tóraköpeny) a Magyar Zsidó Múzeumból.

A tóraszekrény:

helye, környezete és textíliái

A frigyszekrény / tóraszekrény / aron ha-kodes kinyitva

Figyeljük meg:

- Nők balra, férfiak jobbra.
- Tóraolvasó asztal a koralát és a frigyszekrény közt.

A Rabbiképző
tanzsinagógája

<https://or-zse.hu/az-egyetem-tanzsinagogaja/>

Fotó: Földi Bence

A bezárt és kinyitott tóraszekrény / *aron ha-kodes*

אַרוֹן הַקֹּדֶשׁ

Emelvény és / vagy korlát

A tóraszekrény környezete és textíliai

kaporet

parokhet
(függöny)

örökmécses
ner tamid

amud / omed
(az előimádkozó
állványa, előtte
gyertya és *siviti*-tábla)

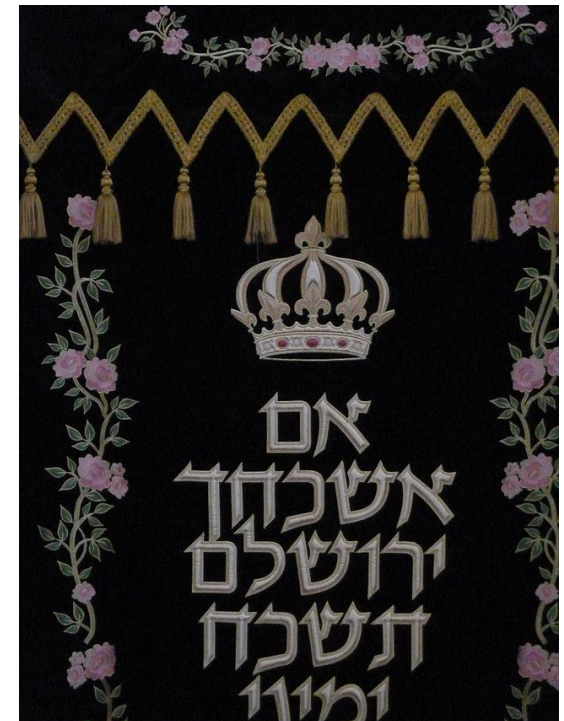
A tóraszekrény textíliái

kaporet

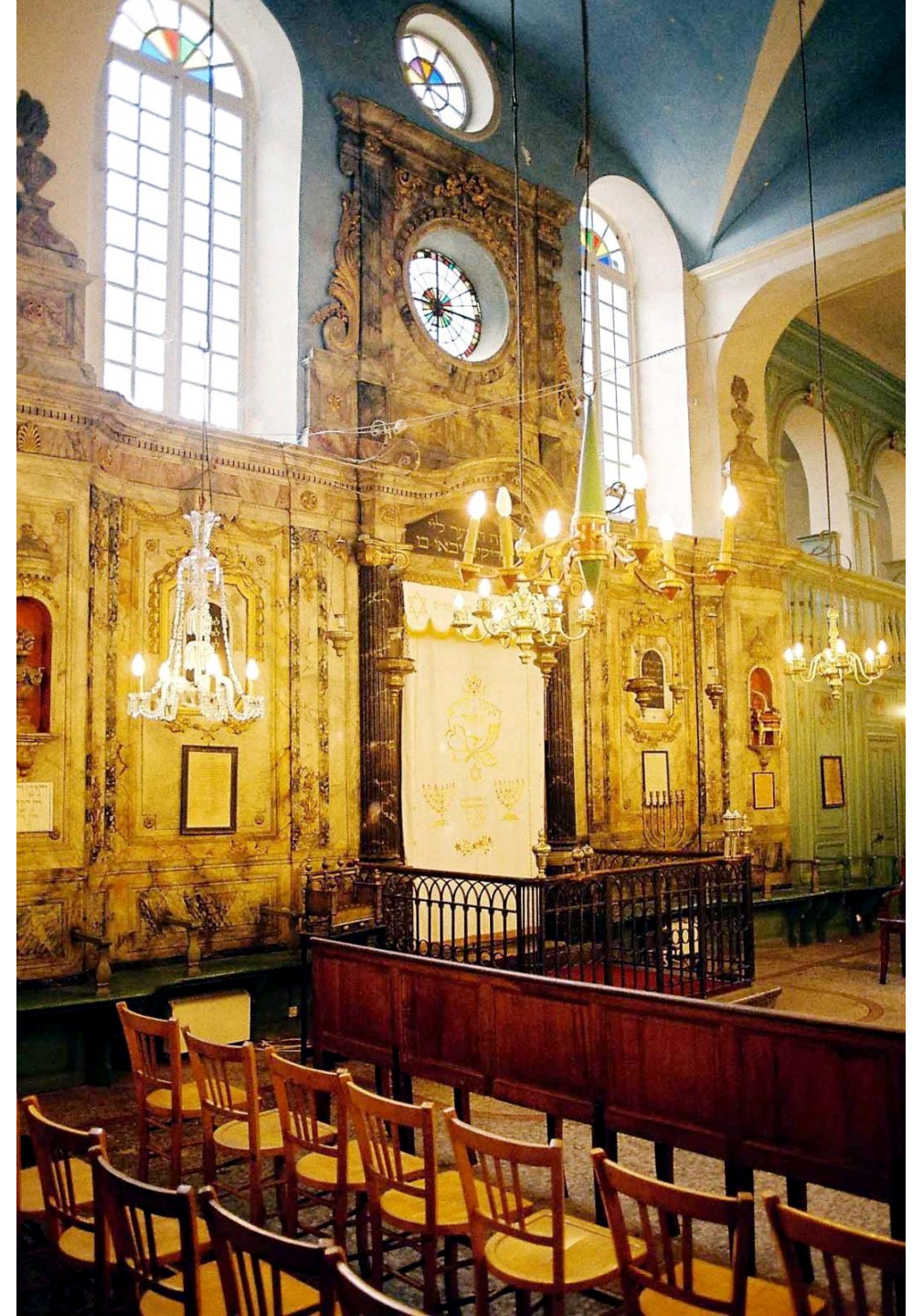
Hasonló bársonytextíliák a zsinagógában például a tóraolvasó asztalon és az előimádkozó előtt is. Gyakran az adományozó nevével.

parokhet

A tóraszekrény textíliai

*az őszi nagyünnepnek
színe a fehér:*

Szimbólumok a zsinagógában

Szimbólumok a zsinagógában

**Nézzük végig ismét az előző képeket,
és írjuk össze a chatben,
milyen szimbólumok jelennek meg
a kegytárgyakon.**

Szimbólumok a zsinagógában

- A Tóra koronája: כֶּתֶר תּוֹרָה = כ"ת
- Júda oroszlánja
- Kőtáblák
- Két oszlop: *Jákin* és *Bóaz*, két bronzoszlop a salamoni szentély bejáratánál.
- Dávid-csillag („Dávid pajzsa”)
- Menóra: egyszerre általános zsidó szimbólum és a szentély tartozéka is.
- Rimon: gránátalma alakú díszek a főpapi ruházaton.
- Kohanita áldó kezek, a főpap ruházatának más elemei, stb. stb. stb.

Feliratok:

- Zsoltáridézetek, egyéb bibliai idézetek.
- Népszerű idézetek pl. a Misna Avot-ból.
- Adományozók nevei, adományozás ideje és az elhunyt(ak) neve, aki(k)nek az emlékére adományoztak.

Feladat a következő hétre

Feladat a következő hétre

- Holnap reggelig felkerül a Teamsbe.
- Felkerül egy másik teszt is, amivel nem csak új dolgokról lehet tanulni, hanem pótolni vagy javítani is lehet korábbi teszteket.
- Tesztenként max. 10 pont = a félév végi jegy 5%-a.
- Leadás a Teamsen belül.
- Határidő: november 8., kedd éjfélt (23:59).

Viszlát jövő héten!